

ENTRE LA HISTÒRIA I LES HISTÒRIES. LA NOVA PLANTA DEL MUSÉE D'ARTS ET MÉTIERS DE PARÍS

Antoni Roca Rosell

El Conservatoire d'Arts et Métiers de París, fundat el 1794 enmig del fragor revolucionari, s'ha convertit, amb el pas dels anys, en una escola d'enginyeria (dins el sistema de les *grandes écoles*) i en un museu d'història de la tècnica. El Conservatoire havia inclòs des del començament les activitats docents, però els seus cursos no van tenir estructura reglada fins a començament de segle XX. El planter impressionant dels professors del Conservatoire havia proporcionat ensenyaments d'alt nivell, però sense estar inclosos en un currículum determinat i, per tant, sense donar lloc a cap titulació. De tota manera, el nom del centre, *conservatori*, provenia del fet que s'originà en la col·lecció reial de màquines i instruments científics, composta, principalment, pel llegat particular de l'enginyer Vaucanson, però també per models i màquines de procedència diversa.¹ Aquesta col·lecció fou exposada dins el context de la nova república amb voluntat pedagògica i de difusió de la tecnologia. Es tractava que els artesans i els industrials, els enginyers i els científics, el poble en general tinguessin accés a les noves tecnologies que estaven essent el suport de la revolució industrial. En aquest sentit, des que es va fundar, el Conservatoire va ser un museu tècnic del mateix estil dels que s'han "reinventat" en les darreres dècades amb el nom de *science centre*.

En les darreres dècades, el museu del Conservatoire s'anomenà museu d'història de la tècnica i convivia amb altres museus científics a París, el Palais de la Découverte, obert el 1937, una iniciativa de Jean Perrin, i la Cité des Sciences et de l'Industrie a La Villette, una idea de Valéry Giscard d'Estaing que François Mitterrand va inaugurar el 1986. El museu del Conservatoire tenia un aire ranci i antiquat davant els altres dos museus, en una competició fratricida, per cert, perquè la Cité havia nascut, no cal dir-ho, per fer ombra al Palais de la Découverte. El museu del Conservatoire tenia, però, el sabor del temps, l'encant de les coses una mica passades. La novel·la d'Umberto Eco *El pèndol de Foucault* va posar el Conservatoire en l'actualitat, situant un moment de l'intriga a l'ombrívola capella utilitzada pel museu a la volta de la qual penjava el pèndol amb el qual Foucault va posar de manifest de manera tan enginyosa que la Terra gira sobre si mateixa.

El bicentenari del Conservatoire, que havia de celebrar-se el 1994, comportà un projecte de renovació del Museu. Les obres de remodelació s'iniciaren cap al 1991 i estava previst que el nou museu s'inaugurés l'any del bicentenari. Diverses circumstàncies han impedit que el museu reobris les portes fins a l'any 2000, amb un retard, doncs, de més de sis anys. Entre aquestes, la més evident és la troballa de restes arqueològiques de l'antiga Gàl·lia.

He visitat recentment la nova instal·lació del museu i val la pena posar en comú algunes reflexions. La remodelació del museu ha posat en joc, de ben segur, molts elements teòrics i tècnics, el resultat dels quals val la pena discutir.

En primer lloc, hi ha hagut un canvi de nom. Com hem posat en el títol de la crònica, en diuen "Musée d'Arts et Métiers", fent una simbiosi entre l'expressió "museu" i la denominació del Conservatoire, que continua essent una escola

---

¹ Els esquemes francesos són ben peculiars per a nosaltres: una col·lecció reial prové d'un llegat privat!

d'enginyeria força activa. La promoció del museu diu que es tracta del museu de la innovació tecnològica.

En segon lloc, el museu ha conservat força l'estructura anterior, però s'hi ha reforçat tant els suports materials de presentació com els elements complementaris d'explicació. En efecte, es conserven la major part de les sales tal com estaven dissenyades, la qual cosa dóna una estructura clàssica, encara que potser raonable, del Museu. En efecte, les 7 seccions de què consta són les següents: instruments científics, materials, construcció, comunicacions, energia, mecànica i transports. Per destacar-ne alguns elements, en la secció d'instruments científics hi ha mesures emprades abans de l'establiment del sistema mètric, els instruments geodèsics emprats en la mesura de l'arc de meridià Dunkerque-Barcelona i els metres patró que se'n derivaren. També hi trobem, per exemple, els instruments del laboratori de Lavoisier. En la secció de materials, hi ha, per exemple, una bona mostra de telers i models de telers, entre els quals destaca el Jacquard, com és natural. Pel que fa a la construcció, hi podem veure un bon nombre de maquetes històriques fetes per explicar (contemporàniament) com es construïen ponts, voltes i altres elements singulars. En les comunicacions, hi ha una mostra molt interessant sobre el telègraf i el telèfon, però també sobre la impremta; en la secció d'energia, la màquina de vapor, les rodes hidràuliques i l'electricitat tenen un lloc destacat; en la secció de mecànica, els torns, coixinets i altres enginys queden en un segon pla davant la magnífica col·lecció d'autòmats; en la secció de transports, les diligències o el ferrocarril cedeixen protagonisme a alguns testimonis de l'era d'or de l'automòbil i de l'aviació, entre els quals hi ha el cèlebre "Avion", un rat-penat mecànic amb el qual Clément Ader afirmà haver volat el 1897, cosa que fa que els francesos hagin celebrat ja el centenari de l'aviació, mentre la resta del món esperarà encara gairebé tres anys per commemorar el vol dels germans Wright el desembre de 1903. Aquí també podem veure una col·lecció magnífica de bicicletes històriques.

Les peces estan exposades en noves vitrines, molts cops perquè el museu ara ocupa uns espais diferents dels anteriors. La presentació tendeix a destacar la bellesa dels enginys tècnics antics. Les explicacions de les peces i del seu entorn són en general força breus, però moltes peces (de fet, les que s'han considerat més significatives) tenen un suport complementari en forma de vídeos o simulacions per ordinador que mostren imatges de les màquines o instruments en el seu entorn real o, més sovint, donen explicacions de detall molt didàctiques sobre el funcionament. S'ha de dir que l'esforç realitzat per produir aquestes simulacions o vídeos ha estat molt gran i molt encertat en el sentit que ens ofereixen un coneixement dinàmic i clar dels principis o del funcionament de les màquines, els procediments, les instal·lacions o els instruments científics.

Des de la perspectiva de la història, però, el museu té una limitació molt important: aquests objectes històrics no estan emmarcats històricament o, si més no, no ho estan d'acord amb les exigències actuals de la història de la ciència i de la tècnica. Avui en dia no valorem una peça únicament per si mateixa sinó per l'entorn en què ha estat desenvolupada i utilitzada. Aquesta és una exigència molt difícil per a qualsevol museu perquè implica una reflexió arriscada sobre l'orientació de les exposicions. Potser per això molts museus, sobretot els d'art, eviten una presentació raonada, segons una proposta. Tot i entendre la renúncia dels responsables del Musée d'Arts et Métiers, és una llàstima que la remodelació (tan costosa com ha estat) no hagi estat una oportunitat per organitzar el museu d'acord amb el nou context historiogràfic i cultural.

L'exposició *tradicional* està probablement més en línia amb la demanda del públic, tot i que és possible (i en el cas d'un museu, potser seria desitjable) educar-lo. El conservadorisme dels plantejaments no treuen, però, l'interès de veure mostres excepcionals de la història de la tecnologia.